

Peyzaj Tasarımında Biçim Geometrisine Estetik Bir Yaklaşım

H. Sanem Çınar¹ İ. Müge Özgüç Erdönmez^{1*}

¹ İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Planlama ve Tasarımı Anabilim Dalı
34473 Bahçeköy/İstanbul

*Tel: 0212 226 11 03 /25048, e-mail: imozguc@istanbul.edu.tr

Kısa Özet

Peyzaj tasarımında formu oluşturan biçimlerin geometrilerinin iyi çözümlenmemesi, en sık karşılaşılan sorunlardan birisidir. Şüphesiz ki tasarım, pek çok alternatif fikrin geliştirilmesini içermektedir. Bu konuda, belirli bir biçimin temel bileşenleri arasındaki ilişkileri keşfederek, pek çok yeni tasarım bileşiminin yaratılabileceğini bilmek önemlidir. Tasarımın bileşimlerinin yaratılması ise, formların kompozisyonu (biçimlerin oluşturulması) ile yakın ilişkilidir. Bu çalışmada, biçimlerin geometrisi, bu biçimleri birleştirme kriterleri, tasarım temaları ve tema kombinasyonları detaylı olarak ele alınarak, peyzaj tasarım sürecinde önemli bir rol oynayan biçimlerin oluşturulmasına yönelik kolaylıkların sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Peyzaj tasarımı, biçim geometrisi, peyzaj mimarlığında form kompozisyonu

An Aesthetics Approach to Form Geometry in Landscape Design

Abstract

The most frequently faced problem in a landscape design is insufficiently analyzed geometry of format that consists of a form. There is no doubt that design contains to develop of countless alternative ideas. In this case, it is important to know finding out the relationship of a specific form's basic components and creating many new design component. Creating design combination is closely related to composition of forms. This work aims to represent of easiness that has an important part during the landscape design process by taken in hand detailed geometry of forms, combining criterion of this forms, design themes and theme combinations.

Keywords: Landscape design, form geometry, form composition in landscape architecture

1. Giriş

Diğer tüm tasarımla ilgilenen bilim dallarında olduğu gibi peyzaj mimarlığında da, biçimlerin tasarımı önde gelen konulardan biridir. Bu konuda, öncelikle tasarımın ne olduğunun iyi kavranması ve öneminin anlaşılması gereklidir.

Tasarlama ya da tasarım; bilimsel açıdan bir faaliyet için gerekli olan şemaların ve planların hazırlanması olarak tanımlanırken, güzel sanatlar alanında da yaratıcı sürecin kendisi olarak ele alınabilmektedir (Arcan, 2000).

Burada tasarım gerçekleştirilirken karşımıza çıkan süreç, bilgi toplama, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Şüphesiz ki, tasarımda tasarımcıyı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında tasarımı yapılacak mekanın kaç kişi tarafından ve ne amaçla kullanılacağı yani fonksiyonunun ne olacağı ile taşıyacağı estetik özellikler sıralanabilir.

Burada öncelikle neyin estetik olup, neyin olmadığı belirlenmesi gerekmektedir. Estetiğin ne olduğunun tanımlamak aslında hiç de kolay değildir. Farklı açılardan estetiğe ilişkin görüşler olmasına rağmen, estetik değerlendirme yapabilmek için gerekli olan kriterlerin düzenli bir liste halinde oluşturulması zordur. Estetiğin somut olmayan yanı, genel geçer kriterler koyup, nesnel bir değerlendirme yapılmasını engellemektedir (Akin,1995; Timuçin, 2002).

Estetik güzellik kavramına bağlılık olarak tanımlanabilir. Meinig (2001)'e göre güzellik yalnızca dış görünüşe bağlı olmayan, taşınan sembolik değerleri de ihtiva eden bir kavramdır. Yani estetik dışta görünenden daha fazlasını içermektedir.

Estetik bu derece geniş ve derin anlama sahip olmakla beraber, bizi burada ilgilendiren konu, estetiğin dış görünüşe bağlı olan kısmıdır.

Tasarlanan objelerin ya da mekanların estetik ve güzel yada hoş giden olarak adlandırılması, gözleyen kişilerin değerlendirmesi ile ilgilidir. Aynı objeyi izleyen farklı ortamlarda yetişmiş, farklı eğitim almış, farklı dünya anlayışına, önyargı ve deneyime sahip ve farklı sosyal çevrelerde yaşayan insanlar farklı tepkiler verirler. Ancak Coughlin ve Goldstein'in (1970) yapmış olduğu çalışma, peyzajların çekiciliği konusunda kişiler üzerinde dikkate değer bir fikir birliği bulunduğunu, çevrenin çekiciliğinin belirlenebileceğini ve analiz edilebileceğini ortaya koymuştur. Her bir bireyin gözlenen obje hakkında aynı derecede güçlü duygulara sahip olamayacağını, ama genel bir fikir birliğinin yaygın olacağını öne sürmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere gerektiği gibi tasarlandığında, her bir tasarım insanda hoş giden duyguların oluşmasına neden olacaktır. Bu duygusal tepkileri, tasarım öğeleri (çizgi, form, renk, doku) ve ilkeleri (birlik, oran, ölçek, uyum, denge, simetri, ritm, zıtlık) birlikte yaratmaktadırlar. Bu nedenle tasarımcının, bu öğe ve ilkeleri çok iyi bilmesi gerekmektedir. Fonksiyon belirlendikten sonra bu öğe ve kriterler ışığında biçimlerin bir araya getirilmesi, tasarlanan biçimin kendi içerisinde ve çevresi ile göze hoş gelen yani estetik olarak algılanabilmesi için zorunludur. Bu tasarım öğeleri iyi bilinir ve ustalıklı kullanılabılırsa sonuç oldukça tatmin edici ve hoş giden başka deyimle "estetik" olacaktır.

Bir tasarımda en sık karşılaşılan sorunlardan birisi, formu oluşturan biçimlerin geometriyelerinin iyi çözümlenmemesi ve hem fonksiyonel hem de estetik çözümlere ulaşılmamasıdır. Tasarımın ilk adımlarından birisi şüphesiz ki formların kompozisyonu, bir başka ifade ile biçimlerin oluşturulmasıdır. Biçimlerin oluşturulmasının temelinde ise geometri ve form temaları yatmaktadır.

2. Biçim Geometrisi

Biçim, birkaç anlama sahip bir terimdir. Genellikle, sanat ve tasarımda bir eserin biçimsel yapısı olarak tanımlanır. Bu yapı, tutarlı bir imgeyi üretmek için, bir kompozisyonun elemanlarını ve parçalarını koordine etme ve düzenleme tarzıdır. Biçimin ana üreticisi olarak dört kavramdan (nokta, çizgi, düzlem, hacim) söz etmek mümkündür (CHING, 2002). Nokta, bütün biçimlerin temelidir. Kaydırılan nokta çizgiyi oluşturur. Çizgi ise değişik formlarda şekillenerek görsel tasarım temasını oluşturur.

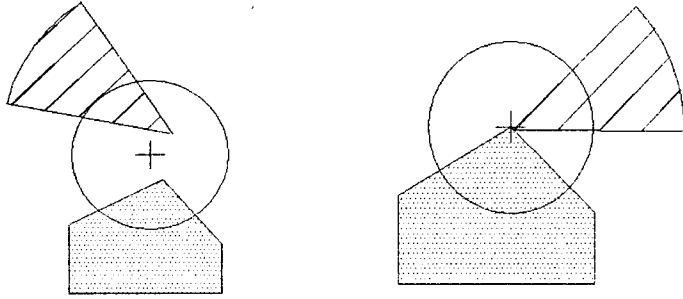
Görsel tasarım teması üç ana geometrik biçimden (daire, kare ve üçgen) ortaya çıkar. Bu üç ana biçimin farklı kullanımları (kırılma, bölünme, birleşme, girişim, kaynaşma, kopma) ile mekan farklı boyut kazanmış olur (Krier, 1988).

Görsel olarak hoş giden tasarım bileşimleri sıklıkla bu üç biçim arasındaki hassas ilişkiye dayanır. Tasarım pek çok alternatif fikrin geliştirilmesini de içerdiğinden, belirli bir biçimin temel bileşenleri arasındaki ilişkileri keşfederek, pek çok yeni tasarım bileşimi yaratılabilir. Bir tasarım bileşimi oluştururken hem daireyi hem kareyi hem de üçgeni göz önünde tutmak önemlidir, çünkü üç şeklin de kendine özgü çok sayıda geometrik özelliği ve tasarımdaki kullanımlarını etkileyen bileşenleri mevcuttur (Booth, 1991). Esas olarak üçgen, daire ve kare ile doğrudan ilgilidir. Bir başka ifade ile karenin kenar ve köşegenlerinin uzantısı bizlere üçgeni vermektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, üçgen, aşağıdaki kare ve daire başlıkları içerisinde ele alınmıştır.

2.1. Daire

Dairenin bileşenleri merkez, çevre, yarıçap, uzatılmış yarıçap, çap ve teğettir.

Dairenin tüm bileşenleri içinde belki de en önemlisi merkezdir. Öncelikle merkez, doğal olarak dikkati üzerine çeken bir noktadır. Bir daire kullanılarak yapılan tasarımın öncelikli olarak dikkate alınması gereken hususlarından biri de gözü dairenin merkezine doğru yönlendiren çizgiler veya biçimlerin kullanılmasıdır (Şekil 1).

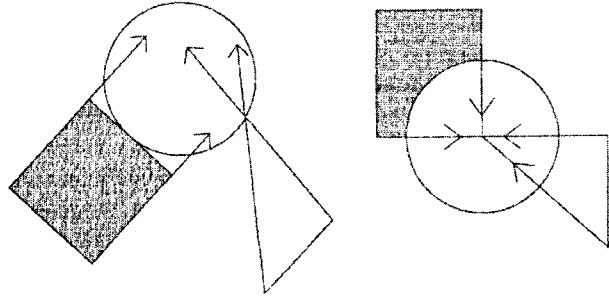

Zayıf ilişki

Güçlü ilişki

Şekil 1. Görsel açıdan güçlü bir bileşim oluşması için çizgiler dairenin merkezinden çıkmalıdır.

Benzer şekilde çizgi veya biçimlerin dairenin çevresiyle nasıl bulunduğu da bir bileşimin başarılı olup olmayacağını belirlemektedir. Çizgilerin uzatılarak ve bir yarıçap kullanarak dairenin merkeziyle buluşturulduğu bileşimler, buluşmayanlara kıyasla daha hoş görünecektir (Şekil 2).

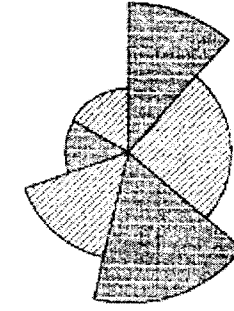

Dairenin çevresi ile zayıf ilişki.

Dairenin çevresi ile güçlü ilişki

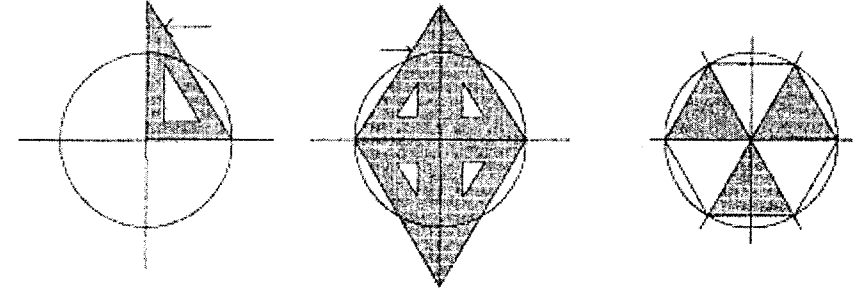
Şekil 2. Çizgiler dairenin etrafında 90 derecelik açılarda buluşmalıdır.

Daire bileşenlerini birbiriyle birleştirerek farklı dairesel bileşimler de yaratmak mümkündür. Daha küçük yarıçaplar kullanılarak mevcut dairenin içinde başka daireler oluşturulabilir (Şekil 3).

Şekil 3. Farklı yarıçaplar kullanılarak farklı dairesel bileşimler yaratılır.

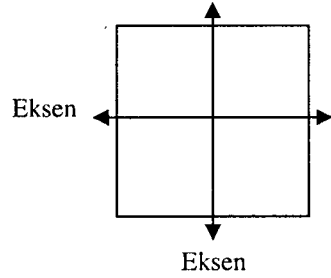
Daha öncede belirtildiği gibi, eşkenar bir üçgenin daire ile güçlü bir ilişkisi mevcuttur. Bir eşkenar üçgende birbirine eşit üç tane 60 derecelik iç açı vardır ve dairenin içine kusursuzca uymasını sağlar. Tasarımcı bir 30/60 dik üçgeni kullanarak Şekil 4'de gösterildiği gibi herhangi bir daire içinde bir dizi eşkenar üçgen oluşturabilir. Sonuçta ortaya bir altıgen çıkmaktadır.

Şekil 4. Bir 30°/60° dik üçgeni kullanarak dairenin içinde oluşturulan bir dizi eşkenar üçgen (Booth and Hiss, 2002).

2.2. Kare

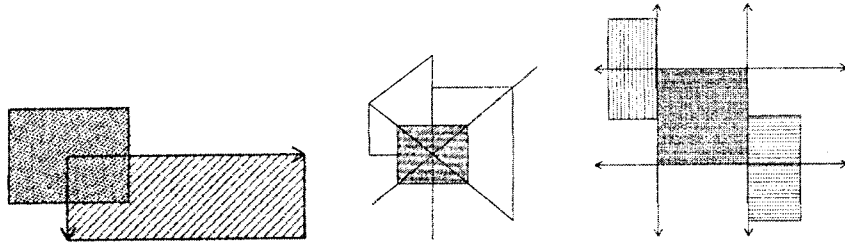
Kare dört kenarı ve birbirine eşit iç açıları ile simetrik bir yapı olduğundan formal bir biçimdir. Karenin biçimi, şekli eşit parçalara ayıran bir eksen ya da merkez çizginin varlığını işaret eder. Bir karenin içinde merkezden geçen ve kenarlara paralel olan dikkat çekici iki eksen mevcuttur (Şekil 5). Ayrı kenarları nedeniyle bir karede dört belirgin yön bulunmaktadır.

Şekil 5. Kare özünde kenarlarına paralel olan ve merkezinden geçen iki eksen tarafından bölünmüştür (Booth and Hiss, 2002).

Dairenin bileşenlerinde olduğu gibi karenin bileşenleri ile de yapılacak farklı kombinasyonların denenmesi, yaratıcı tasarım bileşimlerinin doğmasına yol açacaktır. Karenin ana eksen çizgilerinden biri kullanılarak biçim ortadan ikiye bölünüp iki eşit dikdörtgen oluşturulabilir. İki eksen birden kullanıldığında kare iki kez bölünecek ve dört eşit fakat daha küçük kare ortaya çıkacaktır.

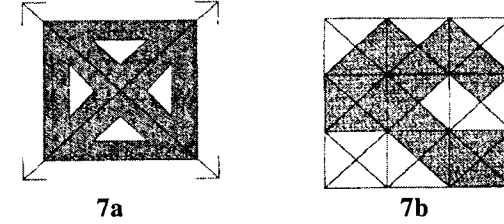
Karenin eksenleri, köşegenleri ve kenarları uzatılarak başka bileşimler de yaratılabilir (Şekil 6).

Şekil 6. Eksenler, köşegenler ve kenarlar uzatılarak yaratılan tasarım bileşimleri.

Kare ile tasarım yapmadaki bir diğer konu da, onu modüler bir ağın temeli olarak kullanmaktır. Ağ, kare eşit boyutlardaki daha küçük karelere bölünerek oluşturulabilir. Örneğin bu küçük karelerin kenar uzunluğu, asıl karenin kenar uzunluğunun yarısı, çeyreği, sekizde biri ya da üçte biri boyutunda olabilir.

Dairede olduğu gibi karenin de üçgenle yakın bir ilişkisi vardır. 45 derecelik bir ikizkenar dik üçgen kullanıldığında karenin içinde bir üçgen oluşturulabilir (Şekil 7a). Şekil 7b'de bir kareden gelen ikizkenar üçgen kullanılarak ortaya çıkan bazı bileşim fikirleri görülmektedir.

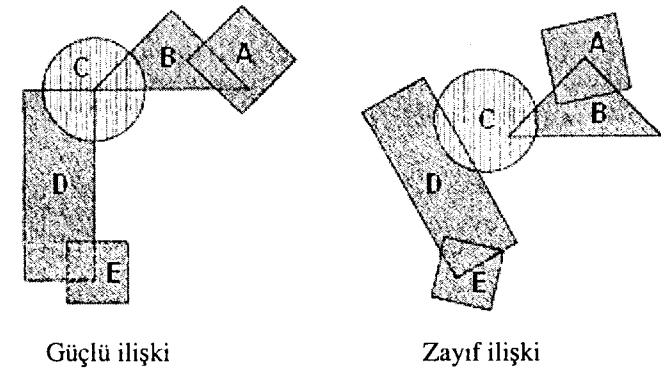

Şekil 7a-7b. Bir karenin içinde 45 derecelik taslaklardan faydalanılarak oluşturulan ikizkenar üçgenler ve bunlar kullanılarak ortaya çıkan bazı bileşim fikirleri (Booth and Hiss, 2002).

Daire, kare ve bunlardan ortaya çıkan üçgen, sınırsız çeşitlilikte tasarım bileşiminin temelidir. Yaratıcı yeteneği arttırmak için tasarımcı bu iki geometrik biçimi kullanarak sınırsız denemelerde bulunabilir.

3. Biçimleri Birleştirme Kriterleri

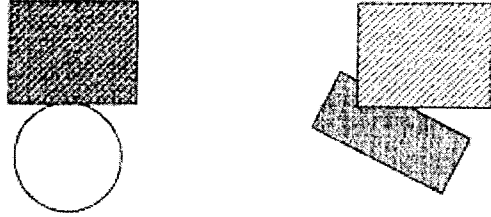
Bir bileşimde biçimleri birleştirmeye yönelik ilk ve en önemli kriter, her bir biçime ait bileşen parçalarının komşu biçimlere ait bileşen parçalarının konumu ile uyumasıdır. Çemberin (C) uzatılmış yarıçapı, üçgenin (B) bir kenarı olarak görev yaptığı gibi dikdörtgenin (D) kenarıyla da aynı hizadadır. Ayrıca üçgenin iki kenarı ile dikdörtgenin iki kenarı, çemberin uzatılmış yarıçapıdır. Buna ek olarak dikdörtgenin bir köşesi karenin merkezidir. Bunun aksine, aşağıdaki şeklin sağ tarafındaki biçimin iç ilişkileri, bileşen parçalarının komşu biçimlere ait bileşen parçaları ile uyumsuzluk göstermektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Komşu biçimlerin bileşen parçaları birbiriyle uyumlu ve aynı hizada olmalıdır (Booth ve Hiss, 2002).

Biçimleri birleştirmede ikinci kriter ise dar açılardan (45 dereceden küçük) kaçınmak gerekliliğidir (Şekil 9). Bunun nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

1. Biçimler arasında zayıf görsel ilişkiler yaratırlar ve görsel gerilim noktaları oluştururlar.

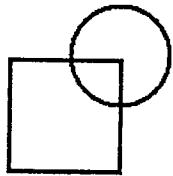
Şekil 9. Tasarım bileşimlerinde dar açılardan kaçınılmalıdır.

2. Kaldırım alanlarının içinde veya kenarında dar açılar oluşturulduğu zaman kırılmaya ve çatlama meyilli, yapısal anlamda zayıf noktalar meydana gelir. Bu yerlerdeki dar ve köşeli materyal, özellikle donma ve çözülme döngüsü sırasında çatlama yatkındır.

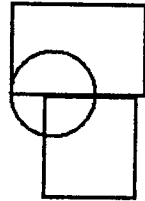
3. İnsanların yemek yemeleri veya eğlenmeleri için tasarlanmış bir alanın herhangi bir kısmı dar açılardan oluşuyorsa bu alanlar boşa giden ve işlevsiz birer yer haline gelir(Booth and Hiss, 2002).

Biçimleri birleştirmenin üçüncü kriteri biçim tanıımıdır. Biçim tanımla anlatılmak istenen, bir bileşimdeki belirgin şekillerin tanımlanabilir ve ayırt edilebilir bağımsız biçimler olma özelliğidir. Zayıf bileşimde biçimlerden bazıları ötekiler içinde kaybolmaktadır (Şekil 10). Bu gerçekleştiğinde en iyisi ya kayıp biçimi elemek, ya da boyutunu veya konumunu değiştirerek tanımını arttırmaktır.

Biçimleri birleştirmede son kriter bileşimde bir biçimi hakim kılmaktır. Hakim bir biçim görsel bir vurgu kurar ve gözü dinlendirir.

Tüm ayrı biçimlerin tanımlı ve anlaşılır olduğu güçlü bir bileşim

Bazı ayrı biçimlerin diğerleri arasında kaybolduğu zayıf bir bileşim

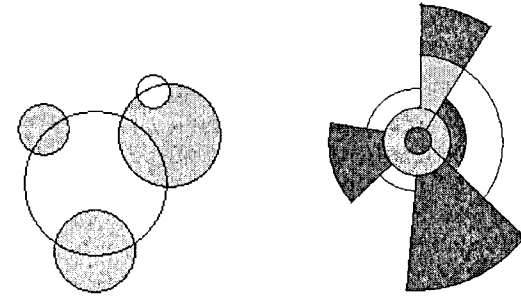
Şekil 10. Güçlü ve zayıf bileşim örnekleri.

4. Tasarım Temaları

Tasarımda form oluşturulurken birden fazla biçim karşımıza çıkar. Bunları geometrik (90° açılı dik form, 45°/90° açılı form, 30°/60° açılı form, dairesel form elips form, spiral form) formlar ve doğal formlar (kırımlı form, düzensiz poligon, serbest elips, organik sınır formu, parçalı ya da kümeli form) olarak gruplandırmak mümkündür (Reid, 1993). Böylesine çeşitli olan tüm bu tasarım temalarına tek tek değinmek çok fazla yer tutacağından, makalede genel olarak, dairesel tema ve çeşitleri; kırıklı tema, dik tema, çapraz tema ve çeşitleri, kavis ve teğet teması olarak ele alınmıştır.

4.1. Dairesel tema

Ağırlıklı olarak dairelerden veya daire parçalarından oluşan tasarım temasına dairesel tema denir. Daire; kolay çizildiği, bütünlük ve birlikteliği en iyi şekilde ifade ettiği için, güçlü bir niteliğe sahiptir. Dairesel bir tema ya kesişen ya da eşmerkezli dairelerden oluşacak şekilde ikiye ayrılır (Şekil 11).

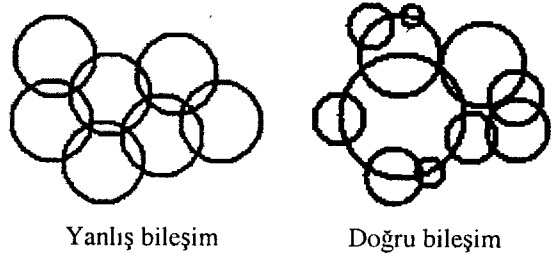
Kesişen Daireler

Eşmerkezli Daireler

Şekil 11. İki tür dairesel tasarım teması.

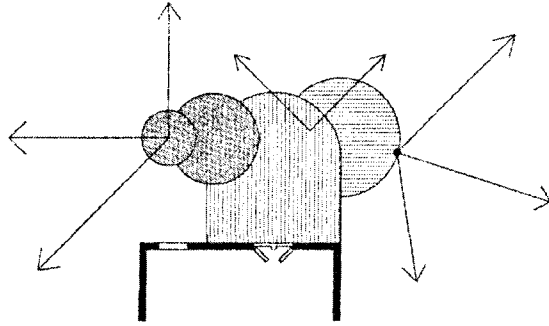
4.1.1. Kesişen daireler

Kesişen daireler, sert açılardan yoksun ve nispeten yumuşak kenarlı bileşimler yaratır. Kesişen daire temaları oluşturulurken, faydalanılabilecek birkaç ipucu bulunmaktadır. Öncelikle, bileşimde farklı daire boyutlarından faydalanmak uygun olabilir. Tasarımın diğer alanları daha küçük ölçüde olsa bile, tümünü de aynı boyutta yapmaktan kaçınılmalıdır (Şekil 12).

Şekil 12. Kesişen daireler temasında bir daire hakim kılınmalıdır.

Kesişen dairesel bir temanın bazı özellikleri vardır. Öncelikle çoğu, farklı görünse de birbiriyle bağlantılı parçalardan oluşur. Bir tasarım çok sayıda farklı fonksiyondan veya alandan oluşuyorsa, bu durum avantajlıdır. Farklı bakış noktalarına sahip alanlar değişik bakış açılarıyla tasarıma güç ve çeşitlilik katarlar. Böyle bir bileşim, arazinin farklı istikametlerine doğru bakabilir (Şekil 13).

Şekil 13. Kesişen bir dairesel tema. etraftaki araziye bakılabilecek pek çok nokta teşkil eder.

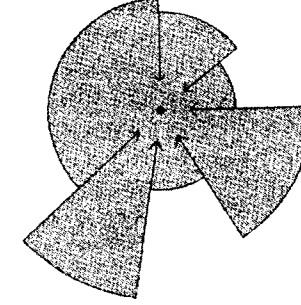
4.1.2. Eşmerkezli daireler

Eşmerkezli daireler çok güçlü bir bileşim yaratırlar, ancak tüm dikkat yarıçapların ve uzatılmış yarıçapların olduğu merkezde odaklanır (Şekil 14).

Bir eşmerkezli daire temasının kullanılabilmesi en iyi yer, tüm dikkatin üzerinde toplanması istenilen çok önemli bir tasarım unsurunun mevcut olduğu durumlardır. Bir eşmerkezli daire temasının merkez noktası, alandaki herhangi bir yere rasgele

yerleştirilmemelidir. Merkez noktasının önemini belirtmek için heykel, süs havuzu ya da zemin döşemesinde özel bir desen kullanılmalıdır.

Kesişen daire temasında olduğu gibi, arazi üzerinde şekillendirmeler yapılarak, eşmerkezli dairelerin uzatılmış yarıçaplarını ve kavislerini taşıyan alanlar teraslarla güçlendirilebilir.

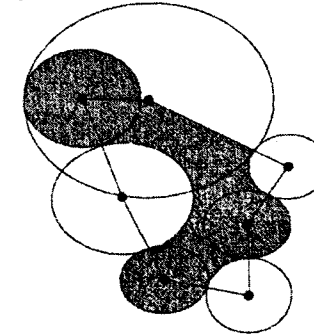

Şekil 14. Bir eşmerkezli daire temasında merkez ilgi odağıdır (Booth and Hiss, 2002).

4.2. Kıvrımlı tema

Kıvrımlı tema, kesişen farklı daire ve elipslerin parçalarını kullanır. Kesişen ve eşmerkezli daire temalarının aksine, kıvrımlı tema, birbirine yumuşak, devamlı geçişler ile karışan daire ve elipslerin oluşturduğu "yumuşak dokunuşa" dayanmaktadır. Bu temada daireler ile elipsler birbirine teğettir.

Kıvrımlı tema hakkındaki bir ipucu da kesişen tüm kıvrımlı çizgilerin dik açıda (90 derece) buluşmasıdır. Bu yaklaşım dar açılı ortadan kaldıracaktır (Şekil 15).

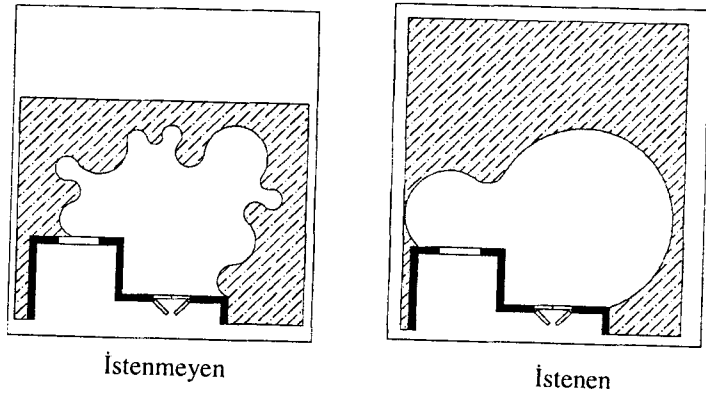

Şekil 15. Bir kıvrımlı temada dairelerin çevrelerinden faydalanan devamlı ve akıcı çizgiler mevcuttur.

Tasarıma çeşitlilik ve ilgi çekicilik kazandırmak için, kıvrımlı bileşimlerdeki cesur ve cömert kıvrımlar daha küçük kıvrımlarla beraber kullanılabilir. Çeşitlilik

önemli olmasına karşın, kıvrımların ebadının ve keskinliğinin, bileşimdeki ölçü, materyal ve fonksiyon ile bağlantılı olarak dikkatle ele alınması önerilmektedir. Aksi takdirde kullanılmayan, anlamsız alanlar ortaya çıkacaktır. Yarıçapı fazlasıyla küçük, çok sayıda kıvrım kullanılması bir tasarımı yoğun ve bazen de düzensiz gösterecektir. (Şekil 16).

Kıvrımlı tema pasif, huzur verici ve dinlendirici bir karaktere sahiptir. Böyle bir tasarım teması açık ve geniş bir alan ya da ağaçlıklı bir bölgede olduğu gibi huzurlu, pastoral bir yöne sahip bir bileşim yaratmada önerilir. Alanlar arasındaki kıvrımlı kenarlar gözü mıknaş gibi çeker ve bileşimin başka bir kısmına yumuşak bir geçiş sağlar.

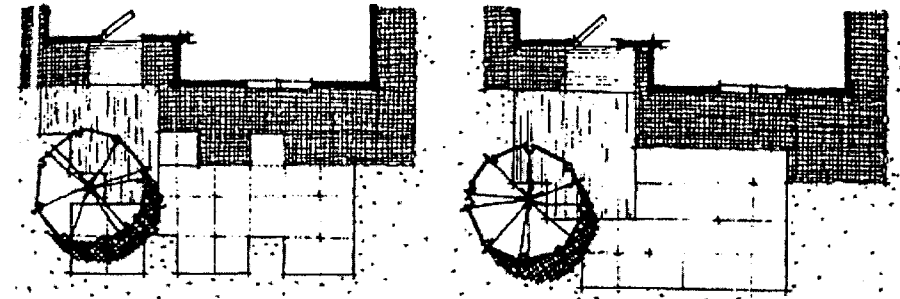
Şekil 16. Bir kıvrımlı temada çizgiler güçlü ve cesur olmalıdır.

4.3. Dik tema

Bu tema, tüm biçimler ve çizgiler arasında 90 derecelik ilişkiler kuran kareler ve dikdörtgenlerden oluşur. Dik formu tema normalde bir evin duvarlarına paralel şekilde hizalanarak, mimarinin mevcut dikdörtgen yerleşimini destekler ve güçlendirir. Güç çizgileri kullanılarak oluşturulan en kolay tasarım temasıdır.

Çok fazla sayıda kısa çizgiler ve küçük formlar, tasarımı parçalı ve zor anlaşılır hale sokmaktadır. Bir tasarımda, iki ya da daha fazla form birleşecekse, kesişim ya da birleşimin belirli oranlarda olmasına dikkat edilmelidir. Bu şekilde, yeni oluşturulan her bir biçim kendi karakterini oluşturabilir ve önerilen kullanım için gereken alanı sağlamış olur. Bu bir kural olmamakla beraber genel bir ilke olarak kabul edilmelidir.

Bileşimdeki biçimlerin ya da alanların ölçeği üzerinde de düşünmek gerekir. Çok fazla kısa çizgi ve küçük biçim, tasarımı, yoğun, ayrık ve toparlanmasa zor gösterecektir (Şekil 17).

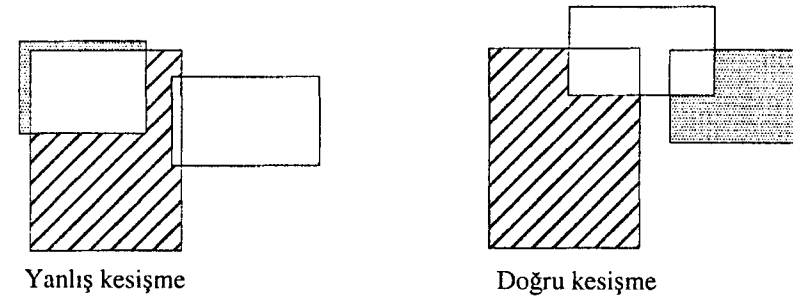

İstenmeyen : Çok sayıda
kısa çizgi

İstenen : Daha cesur,
daha uzun çizgiler

Şekil 17. Bir dikdörtgen temada çok fazla kısa çizgi kullanılırsa tema yoğun ve ayrık bir görünüme sahip olur (Booth and Hiss, 2002).

Bir tasarımda iki veya daha fazla biçim kesişiyorsa üst üste binmeyi komşu şeklin ebadının dörtte biri, üçte biri veya yarısı kadar sınırlamak iyi bir yöntemdir. Böylece her biçim kendi tanımını korumuş olacaktır (Şekil 18).

Yanlış kesişme

Doğru kesişme

Şekil 18. Dikdörtgen temada biçimlerin ne kadar üst üste bindiği göz önünde tutulmalıdır.

Dik formu tema, kapalı yaşam alanlarının uzantısı olarak fonksiyon görecektir dış mekanların tasarlanması için çok uygundur.

Dikdörtgen tema alanın kısıtlı olduğu durumlar için de uygundur. Çünkü böyle bir temada, daha önceden bahsedilen kıvrımlı temanın aksine, boş alanlar etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

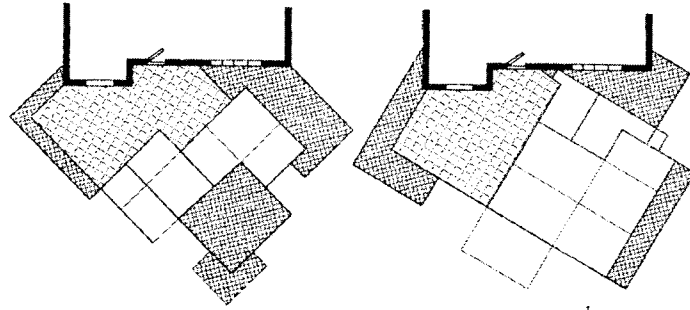
4.4. Çapraz tema

Bu temayı, tam çapraz tema ve değiştirilmiş çapraz tema olarak iki başlık altında ele almak doğru olmaktadır.

4.4.1. Tam çapraz tema

Tam çapraz tema, özünde eve göre belli bir açıya kadar çevrilmiş dik formulu bir temadır (Şekil 19). Bu yüzden tam çapraz temanın bileşimsel ipuçları dik formulu temanıninkine benzemektedir. Eve göre pek çok açı belirlenebilecek olmasına rağmen, ya 60 ya da 45 derecelik bir açı seçilmesi önerilmektedir. Bu açıların her ikisi de daire ve karenin geometrisiyle doğrudan ilgilidir. Ayrıca dar açıların önlenmesine de yardımcı olur.

Tam çapraz bir temanın çizgileri eve bağlandığında bütünüyle fonksiyonel olmayan köşeli alanlar oluşabilir. Köşeli alanlar kapılardan ya da sık kullanılan diğer kısımlardan ayrı tutulduğu veya göze hoş görünmeyen görsel ilişkiler yaratmadığı sürece kabul edilebilir. Köşeli bağlantı sebebiyle bir hasar görme riski mevcutsa, ev ile arazinin çapraz çizgileri arasında geçiş çizgileri kullanılması uygun olacaktır.

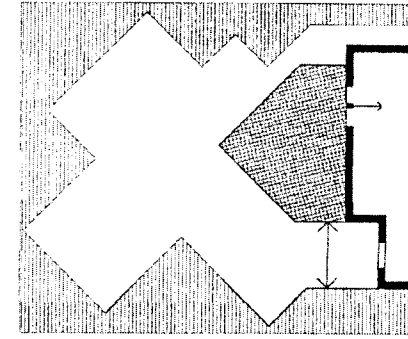
Ev ile 30°/60° ilişkisi

Ev ile 45° ilişkisi

Şekil 19. Tam çapraz tema tasarımlarına örnekler.

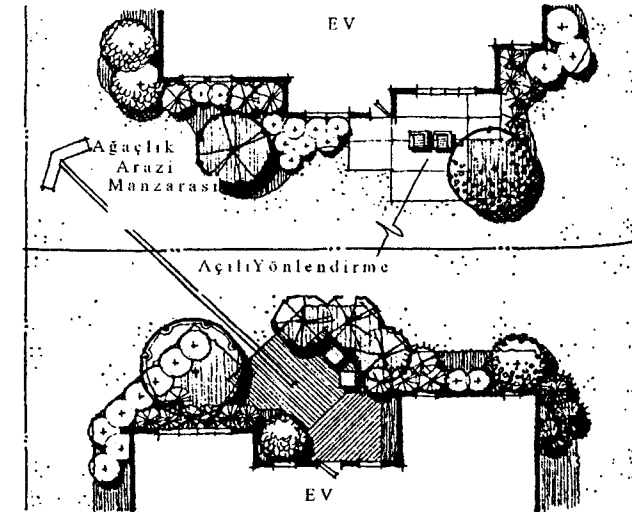
4.4.2. Değiştirilmiş çapraz tema

Değiştirilmiş çapraz tema, dikdörtgen tema ile tam çapraz temanın bir karışımıdır. Tam çapraz temanın gücü olmaksızın, çaprazın vurgulanması istenildiğinde, değiştirilmiş çapraz tema hoş bir kombinasyon sunar (Şekil 20).

Şekil 20. Bir çapraz tasarım temasını ev ile bağlamak için alternatif bir yöntem.

Muhtemel kullanım alanlarından biri, ev ve/veya arazi sınır çizgileri ile 90 derecelikten farklı bir hiza ilişkisi gerektiren yerlerdir. Çoğu evin karşı karşıya durduğu bir mahallede, komşuların evine bakma zorunluluğunu ortadan kaldıracak bir yön arzusu bulunabilir. Çevre arazinin derinliğinin çok az olduğu ve/veya komşu evlerin oldukça yakın durduğu durumlarda, bu durum daha da önem kazanmaktadır. Açılı bir hizalama, daha çok arzu edilen başka bir manzara açısı da sağlayabilecektir (Şekil 21).

Şekil 21. Bir çapraz tasarım teması, arazinin istenen bir bölümüne doğru güçlü bir açılı hizalama sağlayabilir (Booth ve Hiss, 2002).

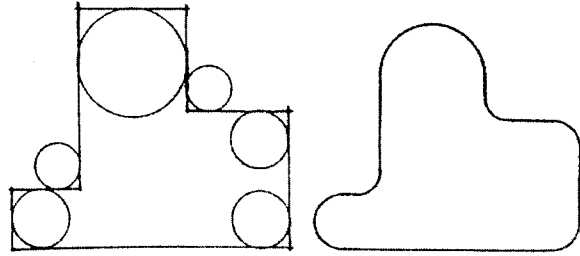

Çapraz bir istikameti vurgulamak önem taşıdığına, çapraz tema mevcut arazi potansiyelini güçlendiren ve geliştiren makbul bir bileşim alternatifi sunar. Çapraz temanın düz çizgilerden oluşan karakterini sağlamlaştırmak için arazinin düz alanlar halinde teraslanması gerekebilir.

Bazı durumlarda değiştirilmiş çapraz tema, dik formlu tema ile tam çapraz tema bir arada kullanılabilir.

4.5. Kavis ve teğet teması

Kavis ve teğet teması, farklı temaların kombinasyonundan oluşmaktadır. Bu tema dairesel temanın dairelerindeki kavisleri ve dik formlu temadaki çizgileri kullanır (Şekil 22). Düz çizgiler yapısal ve kentsel bir his verirken, kıvrımlar buna yumuşak, akıcı çizgilerle tezat oluşturur. Bu ikisinin birlikte kullanımı oldukça uyumludur.

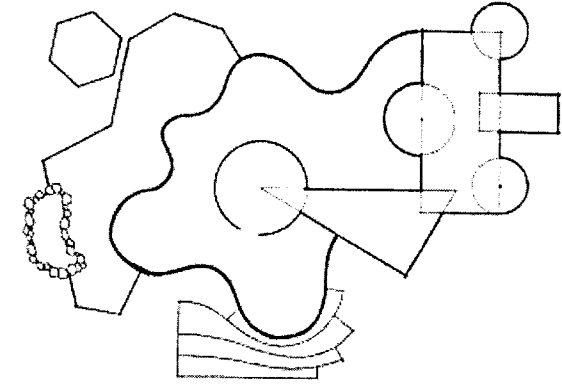

Şekil 22. Kavis ve teğet temasına bir örnek (Reid, 1993).

5. Tema Kombinasyonları

Bir mekan tasarlanırken, tasarım temalarından birisi tasarımda dominant karakter olmalıdır. Mekanın önünde, arkasında ve yanlarında aynı tasarım temasının kullanılabilir olması rağmen, evin önündeki alanda bir temayı ve arkasındaki alanda bir başkasını kullanmak da mümkündür. Bu yaklaşım iki nedenle uygun olmaktadır. Öncelikle tasarımcı, evin önü ile arkasındaki kısımlarda farklı karakter ve biçimde çevreler yaratmak isteyebilir. Evin ön bahçesi için formal bir düzen oluştururken, arka bahçesi içinse doğal bir ortam meydana getirmek arzulanabilir. Burada dikkat edilecek konu farklı tasarım temaları kullanarak komşu alanlar tasarlanıyorsa, ikisi arasında akıcı ve rahat geçişler sağlanmasıdır.

Tasarımcı tarafından yukarıda açıklanan temalardan birini kullanabildiği gibi farklı temaların bir arada kullanılması da mümkündür. Önemli olan bir arada kullanılan biçimlerin birbirleriyle uygun bir şekilde bağlanabilmesidir (Şekil 23).

Şekil 23. Tasarımda birleştirme kriterlerine uyularak farklı biçimler de bir arada kullanılabilir (Reid, 1993).

6. Sonuç

Peyzaj mimarlığı gibi, tasarımla ilgilenen pek çok meslek disiplinde, biçimlerin oluşturulması tasarımın en önemli aşamasını içermektedir. Biçimlerin oluşturulmasının temelinde, biçimlerin geometrisi ve form temaları yatmaktadır.

Biçim geometrisinde, 3 temel biçimden (kare, daire, üçgen) ve bunlardan türetilen çok çeşitli biçimlerden söz etmek mümkündür. Doğru ve estetik bir biçim geometrisi için tasarım öğeleri (çizgi, form, renk, doku) ve ilkelerinin (birlik, oran, ölçek, uyum, denge, simetri, ritim, zıtlık) iyi bilinmesi gerekmektedir.

Burada önemli olan husus, biçimlerin hem kendi içlerinde, hem de diğer biçimlerle bir arada kullanılmalarında uyulması gerekli olan kriterlerin bilinmesi ve uygulanmasıdır. Ancak bu kriterlere uyulduğu takdirde, sonuç tasarım açısından memnuniyet verici olacaktır.

Peyzaj tasarımındaki biçimleri birleştirmeye yönelik estetik kriterler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Biçimleri birleştirmeye yönelik kriterlerden belki de en önemlisi, her bir biçime ait bileşen parçaları ile komşu biçimlere ait bileşen parçalarının konumunun uyumasıdır.
2. Biçimleri birleştirmede ikinci kriter ise dar açılardan (45 dereceden küçük) kaçınmak gerekliliğidir. Aksi takdirde zayıf görsel ilişkiler ortaya çıkacaktır.
3. Biçimleri birleştirmenin üçüncü kriteri biçim tanıımıdır. Biçim tanıımıyla anlatılmak istenen, bir bileşimdeki belirgin şekillerin tanımlanabilir ve ayrırt edilebilir bağımsız biçimler olma özelliğidir.

4. Biçimleri birleştirmenin son kriteri ise bileşimde bir biçimi hakim kılmaktır. Hakim bir biçim görsel bir vurgu kurar ve gözü dinlendirir. Seçili bir biçim yerine, tüm kullanılan biçimler aynı anda vurgulanmak istenirse tasarımda bir karmaşa ortaya çıkacak ve mekanı algılamak güçleşecektir. Tasarım öge ve ilkelerinin ışığında, tüm bu yukarıda açıklanan kriterlere uyulduğu takdirde, yapılacak tasarım çalışmalarında ortaya çıkan formlar, estetik açıdan da oldukça tatmin edici ve hoş giden tasarım çözümleri olacaktır.

Kaynaklar

- Akın, E., 1995.** Mimarlıkta estetik değerlendirmeye bir yaklaşım. *Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* Cilt 10, 1:19-57, Ankara.
- Arcan, E., F., 2000.** Kanser araştırma merkezi, Kalifornia. Uluslar arası öğrenci proje yarışması, *Tasarım mimarlık, içmimarlık, görsel sanatlar dergisi*, Yıl: 11, 106:140-146, İstanbul.
- Booth, N., K., Hiss, J., E., 2002.** Residential Landscape Architecture. Design Process for the Private Residence. ISBN 0-13-775354-3, New Jersey.
- Ching Francis D.,K., 2002.** Mimarlık, Biçim,Mekan ve Düzen. (Çeviri: Sevgi Lökçe), YEM yayınları ISBN 975-8599-20-8, İstanbul.
- Coughlin, R.E. and Goldstein, K., 1970.** *The extent of agreement among observers of environmental attractiveness*. Philadelphia: Regional Sciences Research Institute, Discussion Paper, 37.
- Krier, R., 1988.** Urban Space. Academy Editions. ISBN 0-8478-0236-1, London.
- Meinig D.W.,** <http://www.utexas.edu/depts/grg/ustudent/GRG305/team11-2/aesthetic.html> Erişim tarihi: 21/12/2001.
- Reid, G., W., 1993.** From Concept to Form in Landscape Design. ISBN 0-442-01247-0. New York.
- Timuçin, A., 2002.** Estetik. Bulut Yayıncılık, İstanbul.